

REGISTER PARTNEROV VEREJNÉHO SEKTORA A ODHAĽOVANIE VLASTNÍCKYCH ŠTRUKTÚR SPOLOČNOSTÍ¹

Mgr. Daniel Zigo, PhD., LL.M.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva
daniel.zigo@flaw.uniba.sk

Register partnerov verejného sektora a odhaľovanie vlastníckych štruktúr spoločností

Článok sa zameriava na problematiku Registra partnerov verejného sektora, unikátneho slovenského riešenia problematiky regulácie konečných užívateľoch výhod právnických osôb. Počas obdobia, ktoré predchádzalo prijatiu registra, bola účasť spoločností s nepriehľadnou vlastníckou štruktúrou vo verejnom obstarávaní vnímaná ako závažný spoločenský problém. Cieľom Registra partnerov verejného sektora tak bolo odkryť vlastnícke štruktúry spoločností, ktoré prijímajú plnenie od štátu. Článok analyzuje úspešnosť registra pri plnení uvedeného spoločenského cieľa na základe zhodnotenia dát, ktoré register obsahuje a taktiež berie do úvahy i skutočnosti, ktoré register pri plnení tohto cieľa limitujú.

Register öffentlicher Partner und Offenlegung von Eigentumsverhältnissen von Unternehmen

Der Artikel konzentriert sich auf die Frage des Registers der Partner des öffentlichen Sektors, eine einzigartige slowakische Lösung für die Frage der Regulierung der wirtschaftlichen Eigentümer von juristischen Personen. In der Zeit vor der Verabschiedung des Registers wurde die Beteiligung von Unternehmen mit undurchsichtigen Eigentumsverhältnissen am öffentlichen Beschaffungswesen als ernstes soziales Problem wahrgenommen. Ziel des Registers der

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV-17-0641: „Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie“.

Partner des öffentlichen Sektors war es, die Eigentumsverhältnisse von Unternehmen aufzuzeigen, die Mittel vom Staat erhalten. Der Beitrag analysiert den Erfolg des Registers bei der Erfüllung des erklärten sozialen Ziels auf der Grundlage der Auswertung der im Register enthaltenen Daten und berücksichtigt auch die Tatsachen, die das Register bei der Erfüllung dieses Ziels einschränken.

Register of public sector partners and disclosure of ownership structures of companies

The article focuses on the issue of the Register of Public Sector Partners, a unique Slovak solution to the issue of regulation of beneficial owners of legal entities. During the period preceding the adoption of the register, the participation of companies with opaque ownership structures in public procurement was perceived as a serious social problem. The aim of the Register of Public Sector Partners was to reveal the ownership structures of companies that receive funds from the state. The article analyzes the success of the register in fulfilling the stated social goal on the basis of evaluating the data contained in the register and also takes into account the facts that limit the register in fulfilling this goal.

Kľúčové slová: Register partnerov verejného sektora, schránkové spoločnosti, transparentnosť, verejné obstarávanie

Schlüsselbegriffe: Register der Partner des öffentlichen Sektors, Briefkastenfirmen, Transparenz, öffentliches Beschaffungswesen

Keywords: Register of public sector partners, shell companies, transparency, public procurement

Úvod

Register partnerov verejného sektora (ďalej len „RPVS“) je najaktuálnejšou z legislatívnych snáh o zavedenie vysokej miery transparentnosti vo vzťahoch štátu a súkromného sektora. Ako nástroj je unikátny, pretože i keď je oblasť jeho pôsobenia blízka AML² smerniciam, jeho mechanizmy fungovania a ciele, ku ktorým smeruje, boli určité špeciálne na riešenie spoločenských reálií v Slovenskej republike. Nazývaný i „protischránkový zákon“³, je jedným z nástrojov celospoločenskej kontroly nakladania s verejnými zdrojmi, pričom jeho cieľom

² Boj proti praniu špinavých peňazí (anti-money laundering).

³ Pozri, napríklad tlačové správy ministerstva spravodlivosti, ktoré tento názov bežne využívajú. MS SR. *Ministerstvo spravodlivosti bude naďalej chrániť svetový unikát- protischránkový zákon*, dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2543>.

je zvýšiť transparentnosť vzťahov medzi verejným a súkromným sektorom, a to takým spôsobom, že podrobí zverejneniu a prevereniu informácie o skutočných vlastníkoch subjektov, ktoré obchodujú so štátom. Filozofia zákona predpokladá, že prístup k verejným zdrojom bude podmienený zápisom v registri, z ktorého musia byť zrejmi koneční užívatelia výhod a súčasne aj oprávnená osoba spoluzodpovedná za zapísané údaje.⁴ Tento nástroj by tak mal vytvoriť podmienky, v rámci ktorých získa verejnú informáciu o tom, kto profituje z obchodov so štátom a dôsledkom tejto transparentnosti by mala byť prevencia korupcie a klientelizmu či prípadne ich odhaľovanie. Jednou z obzvlášť exponovaných oblastí v tomto kontexte je najmä verejné obstarávanie, v ktorom mala novovybudovaná transparentnosť pôsobiť stimulujúco na konkurenčné prostredie a zlepšiť nepriaznivé hodnotenie Slovenska v rebríčkoch korupcie rôznych medzinárodných organizácií.⁵

Na to, aby sme správne pochopili ciele, ku ktorým tento zákon smeruje, je nevyhnutné zväziť hlbší spoločensko-politický kontext prijatia tohto zákona, ktorý má jedného základného spoločného menovateľa, korupciu.⁶ Slovenskí zákonodarcovia pod vplyvom verejnej mienky, ale i z dôvodu vývoja európskej legislatívy, začali reformovať vnútroštátny právny systém takým spôsobom, aby sa zvýšila jeho transparentnosť, najmä v oblasti verejného obstarávania. Tieto reformy mali významný vplyv na korupciu a jej páchatel'ov, pretože vytvorili prekážky, ktorých prekonanie si vyžadovalo zo strany páchatel'ov použitie zložitejších metód. Jednou z takýchto sofistikovanejších metód, ktorými sa spoločnosti bránia pred transparentnosťou vo verejnom obstarávaní, je využívanie *offshore* entít, teda zahraničných spoločností so sídlom v jurisdikciách⁷, kde sa právna úprava obchodných spoločností vyznačuje vysokou mierou flexibility a umožňuje zachovať anonymitu spoločnickej štruktúry. Spravidla sa tu taktiež uplatňuje veľmi nízke alebo žiadne daňové zaťaženie pre podnikateľ'ov a s tým súvisiaca absencia požiadaviek na vedenie účtovníctva spoločnosti. Týmto podmienkam výkonu podnikateľskej činnosti je v daných jurisdikciách prispôbený i bankový systém, ktorého regulácia stanovuje nenáročné

⁴ Dôvodová správa k zákonu o RPVS. s. 1.

⁵ Pozri, napríklad: Svetová banka, *Control of corruption index*. dostupné na: <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>.

⁶ Cieľom tejto časti nie je poskytnúť vyčerpávajúcu definíciu tohto pojmu, termín korupcia tu používame vo význame nežiadúceho spoločenského javu, v jeho najširšom zmysle.

⁷ V tomto význame je pojem jurisdikcia použitý vo všeobecnosti na označenie akéhokoľvek územia, ktoré má vlastný právny systém bez ohľadu na to či ide o nezávislý alebo zvrchovaný štát; prípadne súčasť federálneho (napr. štát Delaware) alebo konfederálneho štátu, pridruženého alebo námorského teritória (napr. Britské Panenské ostrovy) alebo vnútroštátna zóna, v rámci ktorej platí osobitný právny režim (napr. Hongkong).

podmienky založenia účtu a prístupu k nemu a zároveň kladie dôraz na dôvernosť informácií o klientoch.⁸ Na Slovensku sa najmä v médiách ako synonymum *offshore* spoločnosti zaužíval pojem schránková spoločnosť, pričom i keď majú tieto dva pojmy niektoré spoločné atribúty, nie sú totožné. Schránková spoločnosť je právnickou osobou, ktorá slúži ako korporatívny nástroj, existuje a je oficiálne zaregistrovaná, avšak nemá reálnu kanceláriu a zamestnancov a nevykonáva skutočnú podnikateľskú činnosť, môže mať bankový účet alebo pasívne investície, prípadne môže slúžiť ako registrovaný vlastník aktív, napríklad duševného vlastníctva alebo dopravných prostriedkov. Schránkové spoločnosti môžu byť často registrované na adrese sprostredkovateľa, ktorý poskytuje službu založenia spoločnosti a prípadne pôsobí ako splnomocnenec pre príjem korešpondencie spoločnosti, často ním bude účtovná spoločnosť alebo advokátska kancelária. Takáto spoločnosť môže slúžiť na legálne a legitímne účely, napríklad ako holdingová spoločnosť, avšak taktiež môže byť použitá na nelegálne činnosti pričom páchatelia zneužívajú jej „korporatívny závoj“.⁹

V priebehu uplynulej dekády sa na Slovensku vyskytlo viacero prípadov, často pri obstarávaní veľkých štátnych zákaziek, kedy médiá či neziskové organizácie upozorňovali na netransparentnosť či možné prepojenie politických špičiek a úspešných uchádzačov v procese verejného obstarávania.¹⁰ Práve v týchto prípadoch boli často využité schránkové spoločnosti registrované v jurisdikciách daňových rajov, ktorých regulácia umožnila skryť vlastnícku štruktúru spoločnosti. Početnosť týchto prípadov zvýšila tlak verejnosti na požiadavku transparentnosti obchodných vzťahov štátu a súkromného sektora. Pokiaľ nejaká spoločnosť prijímala plnenie zo strany štátu, verejnosť mala pocit, že existuje oprávnená požiadavka, aby informácia o tom kto je konečný užívateľ výhod, ktorý má z daného plnenia prospech, bola verejne dostupná. Uvedený vývoj viedol k postupnému prijatiu viacerých zákonov v tejto oblasti, pričom najaktuálnejším z nich je zákon o registri partnerov verejného sektora¹¹.

Cieľom predkladaného článku je posúdiť na základe objektívnych dát schopnosť RPVS plniť účel, na ktorý bol prijatý, a to odhaľovať

⁸ HENRY, J. S., *The price of offshore revisited*. s. 10.

⁹ FINDLEY, G. M. *Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies*, s. 7.

¹⁰ PATAKYOVÁ, M., GRAMBLIČKOVÁ B., MAZÚR, J., DUTKOVÁ, P.: *Specificities of Corporate Governance and Financial Regulation of Companies under the Challenges of Sustainability*, str. 79.

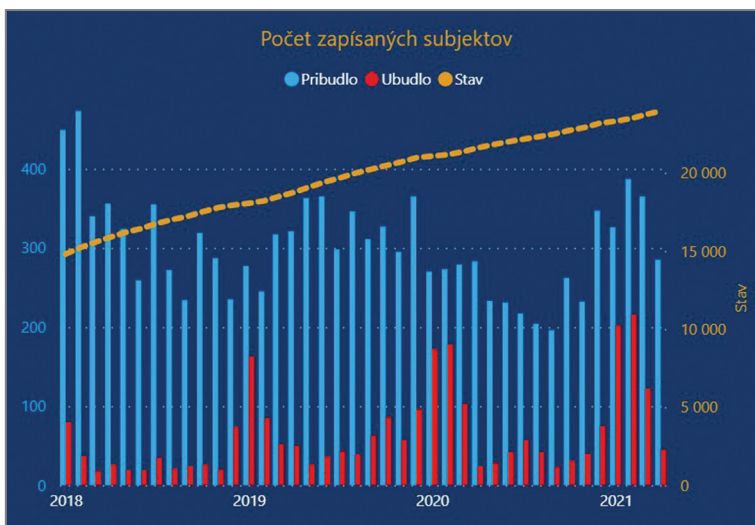
¹¹ Zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora v znení neskorších predpisov, ďalej len „zákon o RPVS“.

konečných užívateľov výhod spoločností, ktorým plynie prospech z prostriedkov štátu. Pokles v počte spoločností s netransparentnou vlastníckou štruktúrou, ktoré sú úspešnými uchádzačmi v postupoch vo verejnom obstarávaní od dátumu prijatia zákona o RPVS by mohol naznačovať preventívny účinok tohto zákona a plnenie jeho vymedzeného spoločenského cieľa.

1. Partneri verejného sektora sídliači v zahraničných jurisdikciách

Základný údaj, ktorý pri posudzovaní schopnosti odhaľovania vlastníckych štruktúr spoločností musíme uviesť je celkový počet zapísaných subjektov v RPVS. V čase písania článku bolo spolu vykonaných do RPVS 34 907 záznamov, pričom z nich bolo platných 24 264.¹² Na tomto grafe môžeme vidieť akým spôsobom sa vyvíjal stav zapísaných partnerov verejného sektora od účinnosti právnej úpravy zákona o RPVS:

Graf č. 1

Zdroj: Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR

¹² RPVS, stav ku dnu 4.6.2021. dostupné na: <https://rpvs.gov.sk/rpvs/Partner/Partner/VyhľadavaniePartnera>.

Z grafu č. 1 vyplýva stav v RPVS k aprílu 2021, kedy bol počet platných zápisov 23 954. Podstatný je však i celkový počet zápisov, keďže i neplatné zápisy zostávajú v RPVS ako historické údaje a i na základe nich je možné sledovať postupný vývoj vlastníckej štruktúry v spoločnostiach. Vidíme, že v zásade od vzniku RPVS počet platných zápisov kontinuálne rastie. Na začiatku sledovaného obdobia v januári 2018 bolo v registri zapísaných 14 795 partnerov verejného sektora (tento vysoký počet je spôsobený i automatickým prechodom zapísaných subjektov z registra konečných užívateľov výhod do RPVS¹³). Aby sme dali údaj o počte zapísaných partnerov verejného sektora do širšieho kontextu, môžeme toto číslo porovnať napríklad s celkovým počtom zapísaných subjektov v obchodnom registri Slovenskej Republiky (ďalej len „ORSR“), ktorý bol k aprílu 2021 celkom 337 531.¹⁴ Počet platne zapísaných subjektov v RPVS teda v súčasnosti dosahuje približne 7 % počtu subjektov v ORSR, avšak v RPVS sú zapísané i zahraničné spoločnosti, takže sa nejedná o celkom totožnú množinu subjektov.

Pred prijatím zákona o RPVS boli v oblasti verejného obstarávania vyhodnotené ako najviac problematické z pohľadu transparentnosti vlastníckej štruktúry práve schránkové spoločnosti zo zahraničných jurisdikcií umožňujúcich skrývanie skutočných vlastníkov. Z tohto pohľadu je zrejme najzaujímavejším ukazovateľom schopnosti RPVS odkryť vlastnícku štruktúru spoločnosti, údaj o tom, či sú takéto spoločnosti i naďalej zúčastnené v procesoch verejného obstarávania a pokiaľ áno, či hodnoverne zdokumentovali svoju vlastnícku štruktúru. Nakoľko RPVS neponúka možnosť filtrovania zapísaných partnerov verejného sektora podľa štátu sídla, na vyhľadávanie zahraničných spoločností sme použili portál FinStat, ktorý čerpá informácie z RPVS i iných verejných registrov a ponúka ich užívateľom s viacerými rozšírenými funkcionalitami. V čase prieskumu bolo podľa údajov FinStatu platne zapísaných približne 1670 zahraničných spoločností¹⁵, z ktorých sme sa snažili identifikovať tie, ktorých zapísané sídlo sa nachádza v jurisdikciách umožňujúcich netransparentné vlastnícke štruktúry spoločností. Vo všeobecnosti sídli väčšina zahraničných spoločností zapísaných v RPVS v Českej republike, taktiež je zapísaných i väčší počet spoločností z Rakúska, Poľska a Maďarska.

¹³ Zákon o RPVS, § 22.

¹⁴ Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR. *Interaktívny prehľad štatistických údajov Obchodného registra*. dostupné na: <https://web.ac-mssr.sk/dashboard>.

¹⁵ FinStat. *Register partnerov verejného sektora*. dostupné na: <https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>.

Tabuľka č. 1 Zahraničné spoločnosti so sídlom v offshore jurisdikciách

Cyprus	Konečný užívateľ	Štátna príslušnosť
R.A. REKLAMNI AGENTURA LTD	Markos Kleantnis Sofianos	Austrálsky zväz
SAAM ADVISORY LIMITED	3x	SK
PAROPLYN HOLDINGS LIMITED	2x	SK, CZ
Nundina Limited	Zbyněk Štěrba	CZ
LEMIKON LIMITED	Tomáš Rybář	CZ
IGT Global Services Limited	51x	IT
MAN		
Euro Jet Intercontinental Limited	2x	USA
Kajmanie ostrovy		
Tachyum, Ltd	4x	SK, CZ
Malta		
WOOD Waste Management	3x	SK, CZ
PREMIUM Insurance Comp	4x	SK
Delaware		
Godfrey & Wing, LLC	3x	USA
Tachyum, Inc.	4x	SK, CZ
IGT Slovakia Corporation	51x	IT

Prieskumom medzi týmito spoločnosťami sme identifikovali 13 spoločností, sídlacích v potenciálne rizikových krajinách¹⁶, ktoré boli platne zapísané ako partner verejného sektora v RPVS (viď tabuľka č. 1). Najväčší počet z nich (6) bolo registrovaných na Cypre, do tabuľky sme zahrnuli i Maltu, ktorá býva často radená medzi offshore jurisdik-

¹⁶ Tu sme vychádzali zo zaradenia krajín na zoznamy rizikových jurisdikcií, ktoré vedú rôzne medzinárodné organizácie, napríklad The Financial Action Task Force (FATF). FATF *Jurisdictions under Increased Monitoring - February 2021*. dostupné na: <https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/increased-monitoring-february-2021.html>.

cie¹⁷ a zo spoločností, ktoré boli registrované v USA sme zahrnuli tie, ktorých sídlo sa nachádza v štáte Delaware (ostatné rizikové štáty¹⁸ ako Nevada, Montana, Južná Dakota či Wyoming v RPVS podľa dostupných údajov nemali zastúpenie).

Údaj, ktorý naznačuje pomere vysokú úspešnosť registra v dosahovaní vymedzeného spoločenského cieľa je, okrem samotného nízkeho počtu registrovaných spoločností z rizikových jurisdikcií, taktiež i fakt, že pri väčšine identifikovaných spoločností je ako konečný užívateľ výhod zapísaná slovenská alebo česká osoba. Teda i napriek tomu, že spoločnosť sídli v offshore jurisdikcii uverejňuje v registri domácu osobu, ktorej z nej plynie prospech. Pri niekoľkých z týchto identifikovaných spoločností, kde registrovaný konečný užívateľ výhod nie je slovenskej alebo českej národnosti, je možné pomerne jednoduchým prieskumom na internete zistiť, že sa jedná o etablované nadnárodné korporácie, pri ktorých je riziko skrytého vlastníctva nižšie a offshore jurisdikcie využívajú zrejme z daňových dôvodov. Pokiaľ zoberieme do úvahy, že najväčším problémom schránkových spoločností v minulosti bolo deklarovanie vlastníctva zahraničnou osobou, často advokátom alebo daňovým poradcom, pričom existovali podozrenia o ich prepojení na domáce osoby, môžeme konštatovať, že dnes tento problém nepretrváva v takej šírke. Je možné, že spoločnosti, ktoré chcú register obísť zmenili spôsob fungovania a zámerne zapisujú domáce osoby ako fiktívnych vlastníkov takýchto spoločností, totožný problém však môže nastať i pri domácich spoločnostiach a jeho minimalizáciu mala dosiahnuť identifikácia konečných užívateľov výhod prostredníctvom oprávnených osôb. Navyše sme toho názoru, že pri fiktívnom konečnom užívateľovi, ktorý je domáca osoba, je riziko odhalenia skutočnej vlastnickej štruktúry vyššie než pri profesionálnych zahraničných osobách, ktoré v takýchto spoločnostiach štandardne figurovali v minulosti.

2. Koneční užívatelia výhod zo zahraničných jurisdikcií

V mnohých prípadoch sa však i v minulosti stávalo, že v procese verejného obstarávania sa zúčastnila slovenská spoločnosť, ktorá bola vlastnená prostredníctvom zahraničnej právnickej osoby sídliacej

¹⁷ GRECH, H., *Is Malta really Europe's 'pirate base' for tax?* dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-40026826>.

¹⁸ Tax Justice Network. *Financial Secrecy Index 2020 – Report on USA*. dostupné na: <https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedStates.pdf>.

v offshore jurisdikcii a deklarovaný konečný užívateľ výhod bola osoba pochádzajúca z tejto jurisdikcie.¹⁹ V intenciách RPVS by teda takýto partner verejného sektora nebol zaevidovaný medzi zahraničnými spoločnosťami, nakoľko by sa jednalo o slovenskú spoločnosť. Tento aspekt akcentovala napríklad i Transparency International, ktorá v rokoch 2017 a 2018 analyzovala dáta v registri a identifikovala pomerne vysoký počet spoločností, ktoré sa spravovali slovenským právom, avšak v ich vlastnickej štruktúre sa nachádzali i spoločnosti sídliace v niektorej offshore jurisdikcii.²⁰ I v nadväznosti na túto skutočnosť sme sa pre lepšie zhodnotenie schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností rozhodli uskutočniť analýzu zapísaných konečných užívateľov výhod, keďže nie je v našich možnostiach kontrolovať vlastnícku štruktúru všetkých registrovaných partnerov verejného sektora, avšak spomedzi registrovaných konečných užívateľov výhod dokážeme filtrovať osoby so zahraničnou adresou. Tento údaj môže opätovne indikovať, či ako koneční užívatelia výhod nie sú zapísané osoby z rizikových jurisdikcií, ktoré by mohli fungovať ako agent skutočného konečného užívateľa výhod. Z celkového počtu zapísaných konečných užívateľov výhod, ktorý nám databáza na portáli FinStat vykázala na viac než 66 tisíc fyzických osôb, sme filtrovali tie osoby, ktorých adresa zapísaná v registri sa nachádzala v zahraničí, ktorých bolo približne 16 500. Uvedené počty registrovaných konečných užívateľov výhod sú spoločne platné i neplatné zápisy, nakoľko systém nám neumožňoval stanoviť platnosť zápisu ako kritérium vyhľadávania. Rovnako je nutné uviesť, že tieto počty nemusia znamenať konečné počty zahraničných konečných užívateľov výhod, keďže filtráciu nebolo možné nastaviť podľa národnosti, ale iba podľa zapísanej adresy, počty preto môžu skresľovať slovenské osoby majúce zahraničnú adresu a zahraničné osoby s registrovanou slovenskou adresou. I napriek tomu má podľa nás tento prieskum výpovednú hodnotu, pretože slovenské osoby so zahraničnou adresou sme dokázali z výsledkov manuálne vynechať. Medzi takýmto spôsobom filtrovanými konečnými užívateľmi výhod sme následne hľadali osoby, ktorých registrovaná adresa sa nachádzala v niektorej z rizikových zahraničných jurisdikcií²¹, predovšetkým sme sa sústredili na u nás tradičné štáty ako Cyprus, Malta, Bahamy,

¹⁹ Pozri, napríklad: Transparency International Slovensko. *SCHRÁNKOVÉ FIRMY SA ZLAKLI A SŤAHUJÚ SA – NA SLOVENSKO*. dostupné na: <https://transparency.sk/sk/schrankove-firmy-sa-zlakli-a-stahuju-sa-na-slovensko>.

²⁰ Transparency International Slovensko. dostupné na: <https://transparency.blog.sme.sk/c/490050/a-velku-schrankovu-cenu-slovenska-vyhrava.html>.

²¹ Zoznam vedený napríklad: European Parliament. *Listing of tax havens by the EU*. dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%2001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF>.

Panama, Kajmanie ostrovy, Britské Panenské ostrovy, Ostrov Man, zo štátov USA najmä Delaware. Zistenia našej analýzy boli pomerne zaujímavé, podarilo sa nám identifikovať najmä fyzické osoby z Cypru a iba jednu osobu z Malty. Koneční užívatelia výhod majúci adresu v niektorom z iných vyhľadávaných offshore jurisdikcií sa v RPVS podľa našich údajov nenachádzali. V tejto súvislosti môžeme konštatovať, že z celkového počtu viac než 16 tisíc registrovaných konečných užívateľov výhod so zahraničnou adresou sa nejedná o veľký počet fyzických osôb, navyše niektorí z uvedených konečných užívateľov výhod sú partnermi známych nadnárodných spoločností.

Tabuľka č. 2 Zahraniční koneční užívatelia výhod s adresou v offshore jurisdikciách

Cyprus	Počet PVS	Malta	Počet PVS
Andreas Demetriou	5	Ian Sammut Alessi	3
Andreas Avraamides	5		
Eloisa Glorioso Avancena	2		
Spiros Spyrou	3		
Beata Anna Kantar	3		
Alma Nuri Flores Flores	3		
Elena Tzantidou	3		
Afroditi Alexandrou	3		
Ioannis Hadjivassilis	2		
Siarhei Kostevitch	2		
Valinta Bagiazidou	2		
Eleftherios Macrides	2		
Athinodoros Korniotis	2		
Petros Petri	2		
Georgios Nikolaou	1		
Igor Kamenskikh	1		
Michael Doherty	1		
Markos Kleanthis Sofianos	1		
Ninos Karis	1		
Ntina Ampatzidou	1		

V Tabuľke č. 2 sme uviedli iba platné zápisy, pri prieskume sme narazili i na menší počet osôb, najmä z Cypru, u ktorých bol záznam

v RPVS v čase analýzy neplatný. Údaj „Počet PVS“ uvádza počet partnerov verejného sektora, pri ktorých je daná osoba konečným užívateľom výhod. I napriek nízkemu počtu týchto osôb je však evidentný zjavný nepomer medzi Cypruskou republikou a inými štátmi, napríklad i uvedenou Maltou, ktoré sú počtom obyvateľov porovnateľne veľké, avšak záujem o získavanie zdrojov z verejných financií na Slovensku je u cyperských obyvateľov oveľa vyšší. I tento prieskum však potvrdzuje, že RPVS v súlade so svojim cieľom stransparentnil vzťahy štátu a súkromného sektora v tom zmysle, že osoby, ktoré boli v minulosti deklarované ako koneční užívatelia výhod, pričom takto vystupovali za odplatu ako profesionál za účelom ukrytia skutočného konečného užívateľa výhod, sa do registra nezapisujú. Počet registrovaných konečných užívateľov z rizikových jurisdikcií (u ktorých môžu existovať obavy, že nie sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod) je vzhľadom na ich celkový počet pomerne nízky. Navyše, pokiaľ by konkrétnych registrovaných užívateľov výhod existovala pochybnosť o pravdivosti zápisu z pohľadu súdu alebo verejnosti, ktorá by podala kvalifikovaný podnet, partner verejného sektora bude musieť pred súdom preukázať, že tieto osoby sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod.

Pri analýze slovenských spoločností vlastnených prostredníctvom zahraničnej právnickej osoby sídliacej v offshore jurisdikcii sú na naše účely zaujímavé i dáta zhromažďované spoločnosťou Bisnode, ktorá sa zaoberá analýzou trhov a poradenskými službami pre podnikateľov. Táto spoločnosť dlhodobo analyzuje i slovenské podnikateľské prostredie a okrem iného, zverejňuje správy o prepojení slovenských spoločností a offshore jurisdikcií. V novembri 2020 zverejnila správu o vývoji počtu slovenských spoločností, ktorých spoločník (právnická osoba) má sídlo v offshore daňových rajoch. Vo všeobecnosti zistili, že „v krajinách, ktoré sú definované ako daňový raj, sa nachádza 5 298 slovenských spoločností – matiek a dcér.“²² I napriek tomu, že celkový trend ukazuje nárast počtu takýchto spoločností, v kontexte nášho výskumu je zaujímavý údaj o vývoji počtu spoločností na Cypre, kde spoločnosť Bisnode zaznamenala od roku 2017 kontinuálny pokles slovenských spoločností majúcich spoločníka so sídlom registrovanom v tomto štáte.²³ Práve Cyprus je pritom jednou z výrazne najpopulárnejších destinácií a spoločnosti vlastnené z tohto štátu boli často zapojené do prob-

²² Bisnode. *Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA*. dostupné na: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>.

²³ *Id.*

lematických verejných obstarávaní.²⁴ Z tohto dôvodu je tento pokles pri celkovo rastúcej tendencii počtu slovenských spoločností vlastných z offshore jurisdikcií pomerne prekvapivý. Bez bližších dát nie je možné preukázať kauzalitu medzi týmto poklesom a zavedením RPVS, avšak tento register a povinnosti uložené AML legislatívou môžu byť jednou z príčin toho, že tento štát už na účely ukrytia vlastníckej štruktúry spoločnosti nie je tak zaujímavý ako v minulosti. Pre upresnenie je potrebné uviesť, že spoločnosť Bisnode vo svojej analýze zadefinovala ako „daňový raj“ i celé územie Spojených štátov amerických, Lotyšsko či Holandsko, ktoré v slovenských intenciách nie sú vnímané ako problematické a práve nárast spoločností z týchto krajín spôsobuje rast celkového počtu slovenských spoločností vlastných z offshore jurisdikcií.²⁵ Popri Cypre, v ostatných „tradičných“ offshore jurisdikciách ako Belize, Britské Panenské ostrovy, Bahamy, Ostrov Man či Panama evidujú taktiež kontinuálny pokles alebo stagnáciu počtu takýchto spoločností (výraznou výnimkou je Seychelská republika, kde počet narástol zo 169 v roku 2017 na 320 v roku 2020).²⁶

3. Dodržiavanie povinností spojených s RPVS zo strany verejného sektora

Mechanizmus RPVS je postavený na okruhu troch základných subjektov, ktorých vzájomná spolupráca mala priniesť žiadaný spoločenský cieľ – odhaliť vlastnícku štruktúru spoločností získavajúcich prostriedky zo štátu. Tak, ako je podstatná disciplína partnerov verejného sektora a oprávnených osôb, je z hľadiska vymožitelnosti mechanizmov RPVS rovnako dôležitý i prístup verejného sektora. Pokiaľ by totiž verejný sektor nekládol dôraz na splnenie registračnej povinnosti partnera verejného sektora a uzatváral by zmluvy i s neregistrovanými subjektami, zákon o RPVS by *de facto* stratil svoj význam. Samozrejme, verejný sektor by sa týmto vystavil hrozbe sankcie zo strany Úradu pre verejné obstarávanie (ďalej len „ÚVO“) a taktiež by danej inštitúcií hrozili neformálne reputačné škody, avšak ak by predsa len prevážila vôľa uzavrieť zmluvu i s nezapísaným subjektom, takáto zmluva by bola platne uzatvorená (i keď naďalej je tu možnosť odstú-

²⁴ ŠÍPOŠ, G., *Na schránkové firmy z tendrov je novela zákona prikrátka*. dostupné na: <https://transparency.sk/sk/na-schrankove-firmy-z-tendrov-je-novela-zakona-prikratka>.

²⁵ Bisnode. *Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA*. dostupné na: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>.

²⁶ *Id.*

piť od zmluvy v zmysle § 19 ods. 3 zákona o verejnom obstarávaní²⁷). V kontexte predmetu tohto článku nás preto zaujíma či verejný sektor rešpektuje povinnosti v zmysle zákona o RPVS a zákona o verejnom obstarávaní a dbá na splnenie registračnej povinnosti partnerov verejného sektora. Analýzu dodržiavania registračnej povinnosti pri uzatváraní zmlúv medzi verejným sektorom a partnermi verejného sektora vykonala Transparency International Slovakia. Skúmali zmluvy v centrálnom registri zmlúv a vo vestníku verejného obstarávania, ktorých hodnota dosahovala minimálne limity stanovené zákonom o RPVS. Následne skúmali, či partner verejného sektora, ktorý je stranou zmluvy, má registrovaného konečného užívateľa výhod v RPVS. Za rok 2019 identifikovali približne 10 tisíc zmlúv, ktoré spĺňali minimálne limity RPVS, pričom pri 40 zmluvách v súhrnnej hodnote 15,6 miliónov eur zistili porušenie registračnej povinnosti. Ako pozitívny fakt hodnotili malý počet týchto zmlúv v pomere k celkovému počtu zmlúv a taktiež fakt, že žiadna z nezapísaných spoločností pri prieskume nevykazovala znaky schránkovej spoločnosti (napríklad offshore jurisdikcia, žiadni zamestnanci, žiadna podnikateľská história atď.).²⁸ Ešte k priaznivejším výsledkom dospeli za rok 2020, kedy pri približne 14 tisíc skúmaných zmluvách zistili porušenie registračnej povinnosti u 25 z nich s celkovou hodnotou 5,5 milióna eur. Taktiež pri následnom kontakte pri 20 z týchto zmlúv subjekt verejného sektora uznal pochybenie a zaviazal sa k náprave danej situácie v rámci svojich zákonných možností. Rovnako ako za rok 2019 ani tento raz nebola žiadna z nezapísaných spoločností identifikovaná z prvotných informácií ako schránková spoločnosť.²⁹

S touto problematikou súvisí i výskum O. Blaža, ktorý sa venoval kvantifikácií pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní a skúmal právoplatné rozhodnutia, ktorými ÚVO uložil verejnému obstarávateľovi alebo obstarávateľovi pokutu v období od roku 2011 do 30.06.2020, kedy bola uskutočnená predmetná analýza. Čo sa týka pokút uložených v súvislosti s porušením ustanovení o zákaže uzatvorenia zmluvy so subjektom, ktorý nemá zapísaného koneč-

²⁷ Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁸ ŠÍPOŠ, G., IVANČÍK, J., HRADICKÝ, J., *Kažimír podpísal zmluvy s ratingovými agentúrami bez zápisu do protischránkového registra*. dostupné na: <https://transparency.blog.sme.sk/c/514094/kazimir-podpisal-zmluvy-s-ratingovymi-agenturami-bez-zapisu-do-protischrankoveho-registra.html>.

²⁹ IVANČÍK, J., ŠÍPOŠ, G., HRTÁNEK, V., *Protischránkový zákon obišli pri zmluvách za viac ako päť miliónov eur*. dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/2267827/protischrankovy-zakon-obisli-pri-zmluvach-za-viac-ako-pat-milionov-eur>.

ného užívateľa výhod³⁰, analýza zistila, že takýchto pokút bolo počas sledovaného obdobia uložených 5 v súhrnnej výške 47 063,62 eur.³¹ Analýza taktiež rozdeľuje pokuty podľa typu subjektu, ktorému bola uložená, pričom ich delí na centrálnu vládu a štátne podniky, vysoké školy, regióny, nemocnice a iné. Najvyšší podiel pokút za porušenie registračnej povinnosti konečného užívateľa výhod v súhrnnej výške 35 587,79 eur bolo uložených subjektom v kategórii regióny a následne v kategórii iné vo výške 11 475,83 eur. Ostatným typom subjektov podľa skúmaných rozhodnutí pokuta za takéto porušenie zákona udelená nebola.³² V zmysle skúmaných dát možno uviesť, že napríklad len počet porušení za rok 2019 výrazne prevyšuje celkový počet uložených pokút. V zmysle prevencie nerešpektovania zákona o RPVS zo strany verejného sektora by mal byť kladený väčší dôraz na vyvodzovanie sankcií voči tým obstarávateľom alebo verejným obstarávateľom, ktorí uzavrú zmluvu s nezapísaným partnerom verejného sektora. Zároveň však musíme dodať, že z prezentovaných dát vyplýva nízky počet porušení zákona, vzhľadom na celkový počet uzatváraných zmlúv, ktoré naplňajú limity zákona o RPVS, a teda disciplína v dodržiavaní zákonných povinností je na pomerne vysokej úrovni či už je to zásluhou subjektov verejného sektora alebo partnerov verejného sektora, ktorí sú si sami vedomí svojich povinností a bez zápisu sa o zmluvu ani neuchádzajú.

4. Limity schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností

Schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností je priamo ohraničená nastavením fungovania registra a limitmi jeho pôsobnosti. Základným limitom je pravidlo *de minimis* určujúce minimálnu hodnotu zmluvy na to, aby spadala pod pôsobnosť registra. Tu sa dostávame i k primeranosti registra vo všeobecnosti, nakoľko povinnosti, ktoré právnou úpravou RPVS zákonodarca uložil súkromnému sektoru sú pomerne rozsiahle a nebolo by primerané vzťahovať ich na

³⁰ Analýza sa zamerala na registračnú povinnosť konečných užívateľov výhod vo všeobecnosti, do úvahy teda brala i pokuty uložené za porušenie povinnosti zápisu konečného užívateľa výhod do registra konečných užívateľov výhod v zmysle § 149 ods. 1 písm. f) zák. č. 25/2006 Z. z. a následne pokuty uložené za porušenie povinnosti zápisu do RPVS v zmysle § 182 ods. 2 písm. z) zák. č. 343/2015 Z. z.

³¹ BLAŽO, O., *Kvantifikácia pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní*, s. 62.

³² *Id.*, s. 63.

celý súkromný sektor, prípadne na všetky subjekty naplňajúce definíciu partnera verejného sektora. Vymedzila sa preto základná výška plnenia, ktorá sa z pohľadu tvorcov zákona javila ako dostatočná. Nedostatkom právnej úpravy sa môže javiť ustanovenie stanovujúce, že u dvoch alebo viacerých zmlúv sa prijímané hodnoty plnenia podľa viacerých zmlúv nesčítavajú³³, čím môže vzniknúť priestor na obchádzanie právnej úpravy. Opätovne však je v tejto súvislosti zdôrazňovaná primeranosť RPVS ako právneho nástroja, kedy tvorcovia zákona zrejme nechceli nadmieru zaťažiť menších partnerov verejného sektora rozsiahlymi administratívnymi povinnosťami, účelom zákona bolo totiž zameranie najväčších štátnych zákazok a určenie limitov pôsobnosti bolo politickým konsenzom zákonodarcov. Zároveň, pokiaľ by bola za cieľom vyhnúť sa prísnejšiemu režimu RPVS zákazka umelo rozdelená, v takom prípade má v rámci svojich kompetencií riešiť dané porušenie zákona ÚVO.

Rovnako podstatným limitom transparentnosti u partnerov verejného sektora, ktorí spĺňajú limity *de minimis* je definícia konečných užívateľov výhod v zmysle zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti. Zákon totiž definuje ako konečného užívateľa výhod každú fyzickú osobu, ktorá skutočne ovláda alebo kontroluje právnickú osobu, fyzickú osobu – podnikateľa alebo združenie majetku, a to najmä tým spôsobom, že dosahuje vymedzenú výšku podielu na hlasovacích právach alebo základnom imaní spoločnosti či istú intenzitu kontroly spoločnosti.³⁴ Osoby, ktoré však nespĺňajú túto definíciu, a teda v spoločnosti síce pôsobia, ale ich podiel na hlasovacích právach alebo základnom imaní je nižší a rovnako tak nemajú špeciálne oprávnenia umožňujúce im ovládať danú právnickú osobu, nie sú v RPVS registrované. Rovnako tak, pokiaľ by i pôsobenie takejto osoby v partnerovi verejného sektora vyšlo najavo počas konania o kvalifikovanom podnete, súd nemá právo zverejniť mená týchto osôb, a to ani pokiaľ by to mohlo byť z pohľadu verejnosti žiadúce. Tento aspekt je evidentný najmä pri akciových spoločnostiach, kde sa mená akcionárov nezverejňujú ani v obchodnom registri pokiaľ ich je viacero. Na ilustráciu môžeme uviesť, že zo súčasných 24 264 platne zapísaných partnerov verejného sektora má približne 1 660 partnerov verejného sektora právnu formu akciovej spoločnosti.³⁵ Počet akciových spoločností je teda výrazne nižší, než počet spoločností s ručením obmedzeným (viac než 22 tisíc

³³ Zákon o RPVS, §2 ods. 4, písm. c

³⁴ Zákon o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti, § 6a, ods. 1.

³⁵ FinStat. *Register partnerov verejného sektora*. dostupné na: <https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>.

platných zápisov), avšak problém možného ukrytia konečného užívateľa výhod navýšením počtu spoločníkov a rozdelením podielov na celky menšie než stanovených 25 % sa dotýka i ostatných právnych foriem spoločností. Niektoré zahraničné právne úpravy registračnej povinnosti konečného užívateľa výhod, napríklad vo Švajčiarsku, Argentíne, Ekvádore či Saudskej Arábii, stanovujú, že sa registračná povinnosť vzťahuje na spoločníkov s akýmkoľvek podielom či možnosťou ovládania spoločnosti.³⁶ Na účely RPVS sa definícií konečného užívateľa výhod môže oprávnene vytykať, že je obmedzujúca. Keďže účel regulácie RPVS je iný než pri AML legislatíve, možno by bolo vhodnejšie aplikovať v súlade s cieľom stransparentnenia vzťahov štátu a súkromného sektora na konečných užívateľov partnerov verejného sektora definíciu, ktorá by odhalila i minoritných spoločníkov. Na druhej strane sa javí ako logický argument tvorcov zákona, že v právnom prostredí EÚ je zaužívaná definícia konečného užívateľa výhod v zmysle AML smerníc a z hľadiska cezhraničnej spolupráce a praktického využitia registra (či jeho možného prepojenia s povinnosťami stanovenými AML reguláciou), je jednotnosť definície určitý stabilizujúci prvok, s ktorým je možné ďalej pracovať. Rovnako tak, pokiaľ by SR prijala úpravu definície konečného užívateľa výhod po vzore štátov, kde sa nevyžaduje žiaden minimálny podiel na naplnenie tejto definície, pri spoločnostiach s vysokým počtom spoločníkov by bola povinnosť registrovať a pravidelne aktualizovať konečných užívateľov výhod extenzívnou administratívnou záťažou. V kontexte definície konečných užívateľov výhod, ako istého mantinelu transparentnosti, je pri identifikácii konečného užívateľa výhod podstatnou skutočnosťou i konanie v zhode.³⁷ Registrujúci orgán (Okresný súd Žilina)³⁸ (a primárne, oprávnené osoby) pri posudzovaní, či osoby konajú v zhode, postupuje v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka³⁹ (ďalej len „ObZ“) a judikatúre⁴⁰ k týmto ustanoveniam. ObZ však v ustanovení § 66b upravuje pomerne obmedzený okruh domniek toho, aké konanie sa považuje za konanie v zhode, čo je v konečnom dôsledku pre registrujúci orgán obmedzujúce a limituje to jeho možnosť identifikovať skrytých koneč-

³⁶ KNOBEL, A., *Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership*. dostupná na: <https://www.taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership>.

³⁷ Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu v znení neskorších predpisov, § 6a, ods. 3.

³⁸ Zákon o RPVS, § 3 ods. 1.

³⁹ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, § 66b.

⁴⁰ Napr. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. januára 2011, sp. zn. 29 Cdo 3619/2009, uverejnený pod číslom 106/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek alebo Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 29 Cdo 3577/2012 zo dňa 30.10.2014.

ných užívateľov výhod. Z praxe vyplýva, že by bolo vhodné toto ustanovenie precizovať a prijať nové domnienky konania v zhode po vzore úpravy v Českej republike, v ustanovení § 78 zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvách, kde okrem domnienok, ktoré obsahuje i ObZ, sú stanovené ako konanie v zhode i prípady konania medzi vplyvnými a ovplyvnenými osobami, konanie medzi blízkymi osobami, investičná spoločnosť a ňou obhospodarovaný fond, konanie spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným, verejnej obchodnej spoločnosti a komplementárov komanditnej spoločnosti. Dôkazné bremeno, že osoby uvedené vyššie nekonajú v zhode, nesú osoby, ktorým svedčí právna domnienka.

Záver

K schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností môžeme uviesť, že na základe analyzovaných dát sme dospeli k názoru, že *počet spoločností s netransparentnou vlastníckou štruktúrou zúčastnených v postupoch vo verejnom obstarávaní, na ktoré sa vzťahuje pôsobnosť RPVS, je minimálny*. Uvedená skutočnosť je významná z toho hľadiska, že sleduje spoločenský cieľ, ku ktorému smerovalo prijatie zákona o RPVS, pričom pokiaľ by sa nepotvrdila, znamenalo by to, že RPVS nie je vhodným nástrojom na plnenie tohto cieľa. Dáta, ktoré indikujú schopnosť registra odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností sú predovšetkým celkový počet registrovaných partnerov verejného sektora, ktorý kontinuálne rastie, ďalej nízky počet registrovaných spoločností z rizikových offshore jurisdikcií a fakt, že pri väčšine zapísaných spoločností s registrovaným sídlom v takejto jurisdikcii je ako konečný užívateľ výhod uvedená slovenská alebo česká osoba. Počet registrovaných konečných užívateľov z rizikových jurisdikcií, u ktorých by mohli existovať obavy, že nie sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod je vzhľadom na celkový počet registrovaných konečných užívateľov výhod veľmi nízky. Navyše, dáta analytickej spoločnosti preukazujú, že kontinuálne klesá počet slovenských spoločností prepojených na offshore jurisdikcie, ktoré boli v minulosti vnímané v kontexte verejného obstarávania ako najproblematickejšie. Schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností je v zásade limitovaná jeho nastavením či už je to pravidlo *de minimis*, ale i definícia konečného užívateľa výhod. O ich vhodnom či nevhodnom nastavení je možné diskutovať, obe sú však výsledkom kompromisov v legislatívnom procese a i pokiaľ by sa zmenili, schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry by zrejme zostala rovnaká, zmenila by sa iba šírka jeho pôsob-

nosti. Analýza Transparency International nám v kontexte predmetného výskumu preukázala, že RPVS je rešpektovaným nástrojom i zo strany verejného sektora, i keď dáta zhromaždené O. Blažom ukazujú priestor na zlepšenie pri vyvodzovaní zodpovednosti voči verejným obstarávateľom a obstarávateľom za porušenie povinnosti uzavrieť zmluvu s registrovaným partnerom verejného sektora. Samozrejme, vysoký počet registrovaných údajov nám neindikuje ich kvalitu, avšak na tento účel slúžia v rámci zákona o RPVS iné mechanizmy, ktoré majú zabezpečovať pravdivosť a presnosť údajov, ktoré sa do registra evidujú.

Zoznam použitej literatúry

1. Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR. Interaktívny prehľad štatistických údajov Obchodného registra. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://web.ac-mssr.sk/dashboard>>.
2. Bisnode. Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>>.
3. BLAŽO, O., Kvantifikácia pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní. In: Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2020. s. 58 – 69. ISBN 978-80-7160-572-0.
4. Dôvodová správa k zákonu č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-315-2016-z-z.htm>>.
5. European Parliament. Listing of tax havens by the EU. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%20001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF>>.
6. FINDLEY, G. Michael. Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies, Brisbane: Griffith University Centre for Governance and Public Policy, 2012.
7. FinStat. Register partnerov verejného sektora. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>>.
8. GRECH, H., Is Malta really Europe's 'pirate base' for tax? [cit. 2021-06-17] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-40026826>>.
9. HENRY, James S. The price of offshore revisited. *Tax Justice Network*, 2012, 57-168.

10. IVANČÍK, J., ŠÍPOŠ, G., HRTÁNEK, V., Protischránkový zákon obišli pri zmluvách za viac ako päť miliónov eur. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/blog/2267827/protischrankovy-zakon-obisli-pri-zmluvach-za-viac-ako-pat-milionov-eur>>.
11. KNOBEL, A., Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <https://www.taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership>>.
12. MS SR. Ministerstvo spravodlivosti bude naďalej chrániť svetový unikát- protischránkový zákon, [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2543>>.
13. PATAKYOVÁ, M., GRAMBLIČKOVÁ B., MAZÚR, J., DUTKOVÁ, P., Specificities of Corporate Governance and Financial Regulation of Companies under the Challenges of Sustainability. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018.
14. Svetová banka, Control of corruption index. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>>.
15. ŠÍPOŠ, G., Na schránkové firmy z tendrov je novela zákona prikrátka. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://transparency.sk/sk/na-schrankove-firmy-z-tendrov-je-novela-zakona-prikratka>>.
16. ŠÍPOŠ, G., IVANČÍK, J., HRADICKÝ, J., Kažimír podpísal zmluvy s ratingovými agentúrami bez zápisu do protischránkového registra. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://transparency.blog.sme.sk/c/514094/kazimir-podpisal-zmluvy-s-ratingovymi-agenturami-bez-zapisu-do-protischrankoveho-registra.html>>.
17. Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2020 – Report on USA. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedStates.pdf>>.
18. Transparency International Slovensko. SCHRÁNKOVÉ FIRMY SA ZĽAKLI A SŤAHUJÚ SA – NA SLOVENSKO. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://transparency.sk/sk/schrankove-firmy-sa-zlakli-a-stahuju-sa-na-slovensko>>.
19. Transparency International Slovensko. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://transparency.blog.sme.sk/c/490050/a-velku-schrankovu-cenu-slovenska-vyhrava.html>>.
20. Zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších zmien.
21. Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

22. Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu v znení neskorších predpisov.
23. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.